

"אגורה באהלך עולמים"

(תהילים ס"א)

זמני השבת

ירושלים

כניסה 17:54 יציאה 18:44 ר"ת

19:24

גיליון 231

בראשית - תשפ"ד

להצטער על הריחוק מהשם

בסימנא טבא מתחילים אנו את התורה מבראשית.

"וַיִּכְלְוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם", המילה צבאם שייכת גם לשמיים וגם לארץ. אומר הרמב"ן: צבא הארץ, אלו העצים בעלי החיים וכל אשר בארץ וזה מובן. אבל מה הכוונה צבא השמיים? אלו המאורות, הכוכבים וכדו' וגם השכלים הנבדלים (אלו המלאכים). בעצם כאן יש לנו רמז בתורה לבריאת המלאכים שהרי לא מזכירה התורה את בריאתם במפורש. והראיה מספר מלאכים א (כב,יט): "רָאִיתִי אֶת יְהוָה יֹשֵׁב עַל כִּסֵּא וְכָל צְבָא הַשָּׁמַיִם עֹמֵד עָלָיו מִימִינוֹ וּמִשְׁמָאלוֹ". ומדוע לא הזכירה התורה את בריאתם? כיוון שהתורה דיברה בדבר שניתן לראות בבריאה ולא דיברה בדברים רוחניים.

אומר המדרש רבה: אימתי נבראו המלאכים? ר' יוחנן אמר: ביום שני נבראו המלאכים, שנאמר: "הִמְקַרְהוּ בַּיּוֹם עֲלֵיוֹתָיו" וכתוב: "עֲשֵׂה מְלֶאכֶיךָ רִחוּת". כפי שברא את המים ביום השני, כך גם את המלאכים. ר' חנינא אמר: ביום חמישי נבראו מלאכים, שנאמר: וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל הָאָרֶץ" וכתוב: "וַיִּבְשְׂתִּים יְעוֹפֵף". בין על דעתיה דרבי חנינא, בין על דעתיה דרבי יוחנן, הכל מודים שלא נברא ביום ראשון כלום. שלא יאמרו: מיכאל היה מותח בדרומו של רקיע, וגבריאל בצפון, והקב"ה ממדד באמצעו. אלא "אֶנְכִי יְהוָה עֹשֶׂה כָּל נֹטָה שָׁמַיִם לְבִדְי רִקַּע הָאָרֶץ מֵאֲתִי". "מי איתי" - מי היה שותף עמי בברייתו של עולם? אף אחד!

אם כן, הקב"ה ברא ביום הראשון יש מאין וכל מה שנברא בשאר הימים, נברא מכוח מה שברא הקב"ה ביום הראשון. נמצא שברא הקב"ה הכל לבד כבר ביום הראשון ואחר כך התהוו בריותיו.

בסוף הפסוקים של "ויכולו השמיים" אנו אומרים: "אשר ברא אלוקים לעשות". מה הכוונה 'לעשות' בלשון עתיד? היה צריך להגיד אשר עשה בלשון עבר. אלא אומר רש"י: המלאכה שהיתה ראויה לעשות בשבת כפל ועשאה בששי.

המקור לדברי רש"י הוא במדרש ילקוט שמעוני (בראשית, טז): "שלוש בריות ברא הקב"ה בכל יום. בראשון, ברא שמים וארץ ואורה. בשני, ברא גיהנם ורקיע ומלאכים. בשלישי, ברא אילנות ודשאים וגן עדן. ברביעי, ברא חמה ולבנה ומזלות. בחמישי, עופות ודגים ולויתן. בששי, אדם וחיה ורמש. ר' פנחס אומר: בראשית ברא אדם וחיה ורמש ובהמה וחיה ומריאים. "אשר ברא אלהים ועשה" אין כתיב כאן, אלא לעשות; מה שהיה עתיד לבראות בו, הקדים וברא אותו בששי".

אומר הרמב"ן: "ודע כי נכלל עוד במילת 'לעשות', כי ששת ימי בראשית הם כל ימות עולם, כי קיומו (של העולם) יהיה ששת אלפים שנה. והנה בשני הימים הראשונים היה העולם כולו מים ולא נשלם בהם דבר והם רמזו לשני אלפים הראשונים שלא היה בהם קורא בשם ה'. ביום השני יְהִי רָקִיעַ וְיִהְיֶה מַבְדֵּיל שְׁבוּ הַיּוֹם מוּבְדָלִין נח ובניו הצדיקים מן הרשעים שנדונו במים. ביום השלישי נראית היבשה והצמיחה ועשתה פירות הוא האלף השלישי המתחיל בהיות אברהם בן מ"ח שנה וְאִז הוּחַל לְקָרָא בְּשֵׁם ה'. והיום הרביעי נבראו בו המאורות הגדול והקטן והכוכבים יומו ירמוזו באלף הד' הוא החל כאשר נבנה בית ראשון והנה ביום הזה לכל בני ישראל היה אור כי מלא כבוד ה' את בית ה' והיה אור ישראל לאש על גבי המזבח. ביום החמישי שרצו המים נפש חיה ועוף יעופף על הארץ רמז לאלף החמישי המתחיל קע"ב שנה אחר חרבן הבית כי בו ימשלו האומות ויעשה אדם כדגי הים. ביום הששי בבקר "תוצא הארץ נפש חיה למינה בהמה ורמש וחיתו ארץ למינה" והיתה בריאתה קודם זרוח השמש ואז נברא האדם בצלם אלהים והוא זמן ממשלתו. והוא האלף הששי כי בתחלתו ימשלו בו החיות הם המלכיות אשר לא ידעו את ה' ואחרי עשירתו כשעור הנץ החמה ליום יבא הגואל. היום השביעי שבת רמז לעולם הבא שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים".

נמצא שלפי דברי הרמב"ן, בתחילת האלף השישי היה צריך לבוא משיח צדקנו ואנו עומדים לקראת סוף האלף השישי. מה קרה? מסופר על האר"י שיצא פעם לקבל את השבת ואמר לתלמידיו, נעלה לירושלים לקבל את המשיח. אמרו לו, נלך להודיע לנשותינו. אמר להם, החמצתם את השעה, הדבר היה תלוי בהסכמתכם. כך אומר הרמב"ן, בתחילת האלף השישי היה צריך לבוא משיח צדקנו והוא לא טעה! אלא, אנחנו בידיים שלנו דחינו את הגאולה.

נמצא, שכל יום בבריאה הוא כנגד אלף שנים עתידיות. לפי זה אומר האלשיך הקדוש: ידוע שביום השלישי נשלמה בריאת המים וכתוצאה מכך כתוב פעמיים 'כי טוב'. ביום השלישי נשלמה הבריאה שהתחילה ביום השני והבריאה של היום השלישי. שואל האלשיך, מדוע לא השלים הקב"ה את בריאת המים ביום השני? וכי קצרה ידו? היה לו להשלים ביום השני ולומר, 'כי טוב'.

אלא, כיוון שהיום השני רמזו לאלף השני בו התרחש המבול ושני דברים גדולים ומפורסמים נעשו במים. המבול וקריעת ים סוף. במבול, הקב"ה החריב את כל הבריאה ומעיינות תהום רבה וארובות השמיים נפתחו והתחברו מים עליונים ומים תחתונים ולאחר שכילה השם את עולמו, נפרדו המים וחזרו למקומם. זה שכתוב: "ויהי מבדיל בין מים למים", בין מים עליונים לתחתונים הבדיל השם. קריעת ים סוף התרחשה באלף השלישי בו נאמר: "יקוו המים מתחת השמים אל מקום אֶחָד וְתִרְאָה הַיַּבֵּשָׁה".

מסופר על ר' חיים מוולוז'ין שהיה הולך לגאון מוולנה. פעם אחת, ביקש ממנו בנו בן הארבע לבוא איתו לגאון. ר' חיים בתחילה סירב, אך לאחר התעקשות הבן, התרצה. הגיע ר' חיים עם הבנו לגאון ואמר ר' חיים: כתוב במדרש, 'נטה ידך על הים ובקעהו'. אמר משה, אתה אומר שאכה את הים ואעשהו יבשה והרי כתוב, שמתו חול גדול לים. אם כן, מה היה הספק של משה, כיצד להפוך את הים ליבשה? שיצאו המים חוץ למקומם ואז אין גבול לים? או ניצבו כמו נד נוזלים ואז תראה היבשה? אמר הקב"ה למשה, כתבתי בתורה: "יקוו המים", התנתי אני שאני קורא וחוזר הוא לתנאו הראשון. מיד שמע משה והלך לקרוע את הים.

שואל ר' חיים, לפי המדרש נראה שכבר בששת ימי בראשית התנה השם על קריעת ים סוף. והיכן הדבר כתוב בתורה?

קם הבן ואמר, אני אתרץ! העמידו הגאון על כיסא ואמר הילד: כתוב "יקוו המים מתחת השמים אל מקום אָחַד וְתִרְאֶה הַיַּבֵּשָׁה". מה החידוש? הרי אם ניקח את המים למקום אחד, וודאי תראה היבשה ולכאורה המילים מיותרות. אלא, מדוע אמרה התורה כך, מלמד שיהיה זמן אחרי שתראה היבשה, ששוב יקוו המים ובתוך הים תראה היבשה.

נחזור לאלשיך: בקב"ה ברא את המים כנגד האלף השני והבדיל ביניהם. אז עתיד לחטא העולם ויחבר השם את המים להיפרע מהעולם. אומר הקב"ה, כיצד אני יכול להגיד על זה ימי טוב? אבל באלף השלישי, אירע נס קריעת ים סוף והעולם נרעש מכבוד השם. על זה ניתן להגיד פעמיים ימי טוב.

כך אומר הרמב"ן: "אולי מפני זה לא אמר ביום השני ימי טוב, שבו כלו מעשי בראשית וחזר העולם לתוהו.

אומר המדרש, כאשר הפריד השם בין מים עליונים לתחתונים, פרו תחתונים מעליונים בבכייה ובגלל אותו בכי, סגר השם את גבול הים. אומר הנביא ירמיה: "כי גדול פְּיָם שְׁבָרְךָ". מי שריפא שברו של ים, ירפא את שברך. מה הקשר בין ישראל לשבר הים? אלא, בשעה שהפריד השם בין מים עליונים לתחתונים, פייס הקב"ה את המים התחתונים ונתן להם את ניסוך המים ונמצא שמקבלים מים תחתונים את שכרם בבית המקדש. ומשחרב בית המקדש, חזרו המים לבכייתם. אומר הנביא ירמיה, 'גדול כים שברך'. בשעה שנחרב הבית, נסתלקה שכינה מישראל. הקב"ה אמר, ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, השם רוצה אותנו ורק צריך מקום לשרות במשכן. כיוון שדרך בית המקדש היה משרה השם שכינתו עלינו ועכשיו שחרב הבית, גם אנחנו באותה בעיה כמו המים, גם מאיתנו הסתלקה השראת השכינה והתרחקנו מאיתו יתברך. המים טענו שהם מרוחקים מהשם ונתן להם להיות קרובים ע"י המזבח ומשחרב, שוב התרחקו ממנו. נמצא, שכאשר ירפא השם שברו של ים ע"י בניין בית המקדש, ירפא גם את שברנו ותחזור שכינתו אלינו.

אומר ר' חיים מוולוז'ין, על מה צריכה להיות עיקר התפילה על החולה? ידוע ששכינה עם החולה יותר מאשר עם הבריא (לכן אסור לשבת ליד ראש החולה, שלא ישב על השכינה). כתוב: "וַיְהִי יְהוָה אֶת יוֹסֵף וַיְהִי אִישׁ מְצַלִּיחַ". שואלים רבותינו, וכי רק עם יוסף היה השם? והרי היו עוד שבטים ויש את יעקב ויצחק. אלא, וודאי ששכינה עם כולם, אבל שיש יהודי במצרים בשבי (או בעזה), השם נמצא איתו יותר מכולם כיוון ששכינה מצטערת איתו.

לכן אומר ר' חיים, תתפלל על צער השכינה שמשתתפת בצערם ונמצאת בגלות. הבנים של השכינה בשבי והיא בוכה עליהם, לכן תתפלל על השכינה.

ואם מדובר ביהודי ירא שמיים, כולם שואלים איך הוא חולה? ונהיה חילול השם, 'למה יאמרו הגויים'. בדבר זה מצא משה פתח לסליחה לעם ישראל. אם כן, אדם צריך להתפלל על השכינה ועל שמו של השם שמתחלל בעולם.

ואין לנו חילול שם שמיים יותר מעכשיו ועל אף שיש צער על היהודים, על המשפחות, על היתומים והאלמנות. אבל כל זה נכנס בתוך צער השכינה ועל זה עלינו לבכות. בשעות קשות אלו ששם שמיים מתחלל, אז מתקיים: 'כי גדול כים שברך'.

מים תחתונים בכו על כך שהתרחקו מהשם. אומר הנביא ירמיה, תחוש את צער האחר כאילו זה צערך. הצער של הים לא היה על תאוות, אלא על קרבת אלוקים. כאשר אנחנו נחפש את קרבת אלוקים ונבכה עליה, מי שירפא את שבר הים, ירפא שברנו אבל צריך שעיקר הכאב יהיה על השכינה.

נקודה נוספת בפרשה היא הקרבת הקרבן של קין והבל. אומר האדמור מגור, מה שכתוב "הבל הביא גם הוא מבכורות צאנו". מלמד שמלבד צאנו שהביא, הביא הבל גם את ליבו. ואילו קין הביא זרע פשתן (דבר פעוט).

אומר התנחומא: ויבא קין מפרי האדמה- אמרו רבותינו, זרע פשטן הביא. והבל הביא מבכורות צאנו ולפיכך נאסר צמר ופשתים. אמר הקב"ה, אינו דין שתתערב מנחת חוטה במנחת הזכאי. נמצא איסור כלאים מקין והבל.

מסופר שכאשר נפטרה שרה אימנו, אמר עליה אברהם "אשת חיל", "בטח בה לב בעלה ושללה לא יחסר". שלכל מקום שהלכו אמר לה, תגידי אחותי את. "דרשה צמר ופשתים ותעש בחפץ כפיה"- מה הכוונה?

שבשעה שנולד ישמעאל והיה מצחק עם יצחק, אמרה שרה לאברהם: 'גרש את האמה הזו ואת בנה', כי פרא אדם הוא. בתחילה אברהם מסרב להיפרד מבנו, עד שיש התערבות מלמעלה והוא משלח אותם. התערבות זאת באה על מנת שלא תתערב מנחת החוטה עם מנחת הזכאי.

במה משבח אברהם את שרה? בזה שהצליחה לראות את הדבר עוד לפני שפרץ החוצה. זה מראה לנו, שהשם סימן אותם כבר מבריאת העולם כפראי אדם. אנחנו תקווה שיגרש אותם השם מהעולם, על המעשים שלהם אין מחילה ולא מגיע להם קיום. אם לא למעננו, עשה למען שמך, למען קדושתך, למען תורתך.

יהי רצון שנזכה לראות ישועות בקרוב אמן.